

PROGLAS

Postolje, četiri zida i krov nad glavom za beskućnike, usamljene pesnike koji putuju stranim zemljama ka centru jevrejske dijaspore. Književničko rasejanje.

Nije mi stalo do talenata. Do još neoformljenih pesnika. Ni do njihovih ostvarenja koja su „za štampu“. Nije vreme za književne pokušaje. Cela generacija krvari. Žuč curi iz njenih umova. Cela ubogaljena generacija juri ili se previja u grčevima (grčevi pobednika ili umirućih). Potresi u bezdanima. Požar na ravnicama. A talenti su iskre. Nevidljive u vreme velikih požara. Oni su usamljenici zatvoreni između četiri zida. Oni duhovno nisu rasli u periodu bure i pritiska, niti su idejno sazreli za ono što je univerzalno: Čoveče – ime – tvoje – je – milion.

Ovde se proklamuje milionskoglavi individualizam koji otkucava milion srca: junakački čovek-rana, ogroman kao svet, od dvesta četrdeset osam delova, raširenih zenica, načuljenih ušiju, razjapljениh ustiju, koji pulsira krvlju svojih trista šezdeset pet vena¹ uključuje se u snažnu bujicu života – dublje, sve dublje.

Takvi pojedinci su najsnažniji izraz tih konvulzija. Njihova tela prožimaju drhtaji; na golim plećima nose mračni bol sveta. Užaren pogled na svet. Klupko ideja: čovek, svet – u svim prizorima veka.

Takvi su pojedinci, međutim, među nama. Potpuni, zreli pesnici snažnih, usijanih glava, njihov duh je u dalekim krajevima iskusio mnoge užase. Pesnicka bica koja od vlastitih kostiju konstruišu sirovu unutrašnju sliku, blaga skrivenog u dubinama – dana i noći, sakupljenih na svim putevima sveta.

Vrata i kapije otvorene na sve strane sveta – tamo se upućuju hodočasnici, sinovi nemira, blještećeg svemira – otkriće svečoveka. Albatrosi mlade jevrejske poezije. Njihova duhovna hrana – vlastito meso, vene, nervi. Napitak u peharima od vlastitih kostiju – pulsirajuća krv. I hleb crnog sabata – naš pokladni hleb – patnja. Šta još nedostaje u carstvu svete bede? Mi, raspevani karavan božjih siromaha. Albatrosa. Pesnika.

Neka su blagoslovene naše tužne majke koje su nas donele na ovaj svet, ovaj generaciji! Iako je teško svetu i ovaj generaciji s ustima otvorenim u beskraj, čija jezičina gori na saharskoj raskrsnici puteva: Eldorado-Nirvana.

* * *

Preporod. Prelom. Revolucija duha. Zanos – i više od toga. Naravno. Već je tako. I kod njih, kao i kod nas uzdrmani su položaji književnosti, okamenjeni u klasičnoj pozи. Kroz idilično sanjarenje i elegično spokojstvo poezije prošao je tornado: bum-tras! Kolos širom otvorenih ustiju – čovek s milion glava riknuo je (prema Grosu:² poput maštine. Vreme

¹ Fusnota se odnosi na tekst Pereca Markiša *Uvodni članak časopisa „Halastra“*. (Prim. prev.)

² Georg Gros (1893-1959), nemački slikar i grafičar čije stvaralaštvo je posle 1918. godine evoluiralo ka dadaizmu, ispoljavalo se u složenim kompozicijama od mehaničkih elemenata. (Prim. prev.)

tehnike!). Sudbina starih knjiga je sudbina gotskih crkava i rimskih kula – okamenjene stotine. Da te je strah da pogledaš. Kroz nju ne vode nikakvi putevi. Svet zajedno s crvenim vekom teži padu. Optimisti popravljaju na nosu naočare, pokušavajući intuitivno da izdžaraju užareni komad mladog Meseca negde na ivici horizonta. Sada je zalazak sunca i svet vuče iza horizonta onu crvenu, škripavu kočiju krvavog stoleća. Vuče nadole trulo smetlište – ostatke pokolenja.

Već je tako. Želeli to ili ne. Onakvi smo kakvi smo – s otvorenim ustima u rana, s počupanim venama i štrčećim kostima posle haubica i uzvika „ura“, posle napada bojnim otrovima; žuč, opijum, voda – mučnina. Sumrak nam se peni na ustima.

Otud okrutnost poezije.

Otud haotičnost slike.

Otud krik krvi.

Okrutno. Haotično. Krvavo. Međutim, smrkava se. U naše zemaljske kule na stolove je postavljena duhovna hrana za izgubljenu generaciju i hleb crnog sabata – naš hleb nasušni. Uveče, u podnožju bivšeg sveta generacija praznuje crvenu treću gozbu³ zemaljskog crnog sabata. Iza leđa – crni stubovi krstova. Takve pesme se moraju otpевati. Okrutno. Haotično. Krvavo.

* * *

Objavljeno na sedamdeset jezika:⁴ dole šabloni – a pre svega – dole ograničenja u umetnosti. Introspektivističko shvatanje. Produbljivanje. Predstavnici slobodnog, golog izraza čoveka odasvud izmiluju – takođe i kod nas – to su oni koji večno priželjkuju nemire i vuku konopce idolopokloničkih zvona – dok se vazduhom širi novost o poeziji *a la ludilo*.

To su lukave, bistre individue. „Da li se tako vname pisana naziva savremenim? Dakle, pišimo s a v r e m e n o! Penjimo se uz glatke zidove! Dole krov! Dalje, more ćemo preći pešice preko mosta od paučine! Zbog čega ne? Moliću lepo! Zvuči li nejasno? Upravo tako treba da bude! Čovek...! Tako ja to vidim...“ A obraćajući se glavi, dovikuje sledeće: „Glavo, izmisli nekakve nastranosti. Najapsurdnije stvari. Nemogućnosti. Glavo, razmišljaj: na nogama imam potkovice. Prema tome (logično) ja sam čovek-konj. Prema tome povlačim (logično) koga povlačim? Glavo, izmisli nešto! Hajde dalje, glavo: kola s gvožđem.“ Zbog čega ne? Moliću lepo!

I tako dalje, i dalje. Oponašanje. Pseudoeksprezionizam. Najjeftiniji falsifikat – za nas je bogohulan. Pričinjava nam beskrajan bol. A efekat – takoreći cela generacija omladine iz gradova i gradića „boluje“ od književnosti. Boluje od modernizma. Postoji li bar jedan čestit mladić koji nema pregršt eksprezionističkih stihova ili razmišljanja?

³ Treća gozba (jevr. *Seuda szliszt*) znači treće sabatsko jelo. Ovaj običaj potiče iz talmudskih vremena, kada se jelo samo dvaput dnevno, a zbog slavljenja sabata triput. Ovaj broj je dobio posebno značenje u hasidskoj tradiciji, kada su sabatnju gozbu „odugovlačili“, slušajući rabinove reči i pevači. (Prim. prev.)

⁴ Radi se o uverenju da postoji sedamdeset naroda i isto toliko jezika koji su nastali kada je Bog posmešao jezike graditelja Vavilonske kule. Odnosno, reč je o poreklu čovečanstva posle potopa, o čemu se govori u 10. glavi *Prve knjige Mojsijeve*, u kojoj se pominje sedamdeset Nojevih unuka. (Prim. prev.)

Upitaj bilo kog mladića:

– Šta je ekspresija?

Uslediće odgovor od kojeg možeš da umreš od smeha:

– Ekspresija, pitate? Ekspresija, to je... uuu... pisanje o besmislicama, razumete... možeš sve reći... ali ne onako kako se to obično radi... to mora zvučati neobično... treba shvatiti... to je re-vo-lu-ci-ja, razumete...

A vi, razume se, ništa ne razumete. Toliko razumete da nešto od danas znači to: Sto je krevet. Ruka je nos. Cipela je sat, a stomak kasapski panj – Zbog čega ne? Moliću lepo!

Na takvu proizvoljnost želim da stavim tačku. Svakim mišićem svoga tela boriću se protiv takve profanacije ekspresionizma kupljenog sedamdesetojezičnom krvlju.

Protiv ordinarne imitacije: pseudoekspresionizma. Protiv prikrivanja laži o netalentovosti, koja se krije iza sjajnog, zvezdanog ogrtača savremene poezije. Protiv čitave plejade nepozvanih pametnjakovića i njihovih osvećeno-jeretičkih kategoričkih ocena: šta je doista novo, a što nije novo.

I boriću se za slobodnu, nagu, krvavu ljudsku ekspresiju.

Albatros, 1922, br. 1, str. 3-4.

MANIFEST

Protivnicima nove poezije

Dotakli ste mnoge istine. A nas to боли. Danju i noću nas боли...

U novoj jevrejskoj poeziji puno je korova i otrovnih trava.

U novoj jidiš poeziji ima banalnih, apsurdnih, neodgovarajućih, sporednih stvari. Ima istinskih netalenata koji postoje zahvaljujući isključivo nadmenoj formi izama koja zvuči novatorski i ošamućenosti vida i sluha frazeologijom stranih izraza.

U novoj jidiš poeziji mogu se naći epigoni-grafomani, profesionalno rečeno – ucenjivači. Jedini način da se sa njima izade na kraj jeste „nanjušiti“ njihove laži. Kažete: opaziti njihovu nagost. Rečju, u mladoj jidiš poeziji događa se nešto što prekoračuje sve granice *licentia poetica*.⁵

Možda je to istina! Međutim, ipak manje pate od tih tegoba druge velike književnosti zdravih naroda, k o j e i m a j u j e d n u k u č u i utemeljenu kulturu. Prema tome, zbog čega dizati buku upravo kod nas, u književnosti koja se klati na kokošjim nogama, naroda koji nije okrenut ni prema Orijentu ni prema Evropi koji, s jedne strane krvari, a s druge mašta, a s treće drži se onog što se da držati?

Ako je to vaše već pomenuto osećanje iskrenosti najbitniji uzrok odbojnosti prema nama, možemo vam pružiti ruku! Nas se to više tiče. Nas to dublje dotiče. Jer n a š a poezija je: voćka saznanja i nabrekle patnje; donosimo je na svet sa dvesta četrdeset osam užarenih delova⁶ našeg jevrejsko-ljudskog beskućništva. Ako ipak gađate blatom nov izvor u steni

⁵ Lat. pesnička sloboda. (*Prim. prev.*)

⁶ Fusnota se odnosi na tekst Pereca Markiša *Uvodni članak časopisa „Halastra“*. (*Prim. prev.*)

koji je vlastitim naporima i snagama izbio u pustinji u vreme suše i kažete biblijskim jezikom: „S radošću čete crpsti vodu iz izvora ovoga spasenja...”⁷ tada ćemo vas nadvikati našim skitničkim, nebiblijskim: dole! Ne dolazite sa svojim zemljanim bokalima na izvor. Odlazite!

Zbilja. To je istina (a ta istina nas боли, боли danju i noću). Negde smo izgubili barometar duhovne harmonije, kodeks tradicionalnog zakona salona: „t a k o s e i z r a ž a v a j u p l e m e n i t i p e s n i c i ...“ Pa ipak, k a k o treba da govore (govore u skladu s istinom! – ako je poezija istina) oni koje je oluja pokrenula u prolaznu skitnju, naterala da viču iz utrobe savremenog sveta. K a k o treba da sviraju stare, crne bandure vavilonskog ropstva iznad obolelih obala Dnjepra umrljanih jevrejskom krvi, sve do dimećih dimnjaka nad obalama reke Hadson?

N i s m o m i k r i v i , što se iz svih otelotvorena – pokolenja – iskljuvio titan poput sveobuhvatne tuge, ogroman poput zemaljske kugle. I porastao pred očima pojedinca kao stranac koji među ljudi šalje aveti i strah. Ko je kriv zbog toga što ga upijaju sva čula, sve dublje i dublje; sa sunca i meseca, sa svake zvezde, sa delova rahitičnog oblaka, sa simsova kamenih kuća i konačno s ljudskih lica?

N i s m o m i k r i v i što je otkrivanje – nepokolebivo – parocheta⁸ i otkrivanje p r a - z n i n e Barki, koje su čuvale generacije, strašno i neizrazivo rečima.

Užasava nas što se „sve vidi“. Više bismo voleli da prečutimo ono što su nekada skrivali toga i tales, zaslanjali veo i odeća za sabat. „Neka se čini da se to ne vidi“, mada – nismo krivi što pulsirajuća krv viče.

Otkrivena je isprepletanost kostiju i vena, a vetar je poskidao sve pokrivače i odneo ih iza sedam mora.

D r h t i t e a l i z n a j t e da nismo mi krivi, da je rika probuđenih miliona zaglušila pomaljanje poštovanih sabatnjih sveštenika:

Ne želimo da nosimo na ramenima tu sumornu zemljinu loptu sledećih šest hiljada godina!

N i s m o m i k r i v i što su hiljade posrnulih, pijanih i do ludila raspevanih žena otkrivate tokom purpurno crvenih noći ono što su nekada brižno skrivale sabatnje haljine.

N i s m o m i k r i v i što nas je jevrejski gradić ispljuvao zajedno s krvlju svoga grla i onako drhtave bacio u čeljusti nemira: u grad električne, mostova, visina, bezbrojnih spratova, kafana, šampanjca, sramote i opijuma! Neka bude kako jeste: kriv je onaj koji okreće točak sveta. Uostalom, v i verujete! To je t a k o . Ta široka, neprohodna daljina. A za vreme marša je gorelo i vrilo. Ritam tog marša je u našim stihovima, na našim slikama. Najčvršće ste zatvorili uši i oči (*ad jaawor zaam*⁹ ... možda), prema tome, ne znate, premda drhtite što je drugačije, drugačije, drugačije.

⁷ Reminiscencije na 1. i 24. glavu Prve knjige Mojsijeve i na Knjigu proroka Isajje (12.3). (Prim. prev.)

⁸ Parochet – jevrejski naziv za zavesu koja zaklanja Barku, Aron Hakodesz – orman, u kome se čuvaju svici Tore. (Prim. prev.)

⁹ „Dotle prođe gnev“ – upor. Knjigu proroka Isajje, glava 26, 20-21: „Hajde narode moj, uđi u klijeti svoje, i zaključaj vrata svoja za sobom, prikrij se za čas, dotle prođe gnjev./ Jer, gle, Gospod izlazi iz mjesa svojega da pohodi stanovnike zemaljske za bezakonje njihovo, i zemlja će otkriti krvi svoje niti će više pokrivati pobijenijeh svojih.“ (Prim. prev.)

Niko nije zbog toga kriv, jer i konj, pas, ptica, čak zimski svet ne oživljen je n znanjem o tome da je drugačije, drugačije, drugačije. Uvukli smo ih u lutanje po svetu. Oni osećaju da je drugačije, drugačije... Zbog toga su konjske oči tako beskrajno tužne, poput bolnih rubina koji se žare svake večeri.

Zbog toga su žalosno mršavi psi beskućnici. Kada noću zavijaju osirotelji i izgubljeni u svetu, čini se kao da to deca plaču.

Zbog toga se prisećam ptica s glavama oklemešenim na dole, zakačenih o zaseke srpskih polja. Iznad voda Save... i još: svaki pas koji je u Sarajevu u vreme gladi silazio s brda zastajao je kraj stena i udarao glavom o njega.¹⁰

Da li sam, na primer, ja, sin čestite, pobožne porodice (koja u skladu s rodoslovom zapisanim zlatnim mastilom vodi poreklo od Doma Davidovog) kriv zbog toga što ne pamtim sveto, očinsko *Jedid nefesz*¹¹ i srebrnkasto dedino pevanja *Ode la-el lewaw choker*,¹² jer mi u glavi odjekuje pucnjava šest stotina topova; plavičasti sjaj reflektora u očima, da li zbog toga što sam opijen alkoholom, nikotinom, egzotičnim pevanjem mornara, divljačkom virom vojske i bosanskim pesmama guslara koji mrmljuju najnižim tonovima?

Niko ne želi da nosi haljine izatkane od šatneza.¹³ Koža voli svilu. Niko ne želi da bude skitnica. Svi delovi žele mir, dubok mir. Telo želi da se odmori u palati. Ko je kriv što se više ne vidi put ka nebeskom hramu?

Otud okrutnost poezije.

Otud haotičnost slike.

Otud usamljenički, bolni krik krví.

Za one koji nas ne razumeju – ne postojimo. Užasavaju ih samo naši glasovi nošeni od jekom.

Zatvorite vrata i prozore, da srca ne poiskaču od straha iz vaših grudiju.

Mimoilazimo vaše pragove i ostavljamo vas.

Put je dalek, dalek...

Do kraja sveta.

Albatros, 1922, br. 1.

¹⁰ Rec je o Prvom svetskom ratu u kome su neki jevrejski umetnici učestvovali kao austrougarski podanici. (Prim. prev.)

¹¹ *Jedid nefesz* – „Duši najmiliji (Oče milosrdni)“, naslov pesme Eliezera Azikre, kabaliste koji je živeo u XVI veku, koja se pevala za vreme *seuda szliszit* (upor. fusnotu 2). Pesma se sastoji od četiri strofe, prva slova svake od njih čine akrostih tetragrama. U poslednjem broju časopisa *Albatros* (br. 3-4) Grinberg se suprotstavlja nihilizmu, citirajući fragment *Jedid nefesz* koji je napisan na jidišu: „Čudesni, Lepi, Sjaju sveta! (Moja duša je bolesna zbog ljubavi prema Tebi.)“ (Prim. prev.)

¹² *Ode la-el lewaw choker* – „Zahvaljivaču Bogu koji ispituje srce moje“, naslov je srednjovekovne religiozne himne koju je napisao Šamaja Kasona, prognanik iz Španije. Govori o uzdizanju duše noću u nebesa, da bi ispovedila svoja dela učinjena tokom dana. (Prim. prev.)

¹³ Šatnez na hebrejskom označuje materijal od lana i vune koji je judaizam zabranjivao. (Prim. prev.)